

УДК 73:725.94](477.411)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/80-1-8>

Василь БОРОДАЙ,

orcid.org/0000-0003-4191-1137

старший викладач кафедри скульптури

Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури

(Київ, Україна) vasyi.boroday@naoma.edu.ua

Вікторія ПИЛИПЧУК,

orcid.org/0000-0002-2464-4631

магістрантка кафедри живопису та композиції,

магістрантка кафедри теорії та історії мистецтва

Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури

(Київ, Україна) viktoriia.pylypchuk@naoma.edu.ua

МОНУМЕНТАЛЬНА СКУЛЬПТУРА МІСТА КИЄВА: ФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ, РІЗНОВИД, ХУДОЖНІ Й СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ

*В статті досліджено монументальну скульптуру міста Києва при архітектурно-художньому формуванні міського середовища. Визначено різновид і типи монументів у місті, що підпадають під визначення – монументальне мистецтво. Надано аналіз художніх та стилістичних особливостей. Акцентовано на: символічному, художньому і композиційному навантаженні скульптури. Зосереджено увагу: на оснащенні монументів, на механізмах у складі скульптури, на їх значенні і функціональній складовій. Порушено питання історичної, художньої цінності та культурного надбання міста. Датовано перші згадки появи монументальної скульптури на території Київської Русі. У дослідженні було використано наступні **методи**: мистецтвознавчий – надано аналіз монументів, що відповідають порушеним питанням нашого дослідження, аналітичний – визначено вплив історичних подій на формування і видозміни композиційної складової, систематичний – встановлено історичний зв'язок між змінами у скульптурних тенденціях зображення фігури, метод синтезу – прослідковано комбінування декількох стилів, художніх напрямлень, технік у пам'ятниках і скульптурах, що належать до складу архітектури київського модерну, моделювання – охарактеризовано вплив певних наративів та історичного контексту на скульптуру, метод контекстуального аналізу – доведено значення монументальної скульптури в оснащенні міського простору й формуванні історичного контексту, порушено питання збереження і реставрації. **Наукова новизна** полягає: у спробі виявлення значення монументальної скульптури в міському просторі, у систематизації типової скульптури в історичному просторі, у визначенні впливу монументів на формування культурної складової держави від 1991 року, у дослідженні синтезу скульптурних образів та їх символізму – в дрібній пластиці, в малих скульптурних формах і в нумізматичі.*

Висновки: Монументальна скульптура в м. Києві – є важливою складовою у формуванні міського простору. Вона виконує не тільки естетичну, комунікативну і меморіальну складову, а й відображає традиції в мистецтві певного періоду. Є культурною спадщиною, що характеризує етапи формування історичної частини міста. Скульптура початку ХХІ століття відображає інтерактивність із історичною пам'яттю та естетичною виразністю. Пам'ятники, меморіали, стели, рельєфи та малі форми демонструють синтез в еволюції стилістики між класичними, модерністськими та постмодерністськими напрямками, що гармонійно впроваджені в міський ландшафт.

Ключові слова: монумент, пам'ятник, фонтан, рельєф, маскарон, меморіальна дошка, садово-паркове мистецтво.

Vasyl BORODAY,

orcid.org/0000-0003-4191-1137

Senior Lecturer at the Department of Sculpture

National Academy of Fine Arts and Architecture

(Kyiv, Ukraine) vasyi.boroday@naoma.edu.ua

Viktoriia PYLYPCHUK,

orcid.org/0000-0002-2464-4631

Master at the Department of Painting and Composition,

Master at the Department of Theory and History of Art

National Academy of Fine Arts and Architecture

(Kyiv, Ukraine) viktoriia.pylypchuk@naoma.edu.ua

MONUMENTAL SCULPTURE OF THE CITY OF KYIV: FUNCTIONALITY, TYPES, ARTISTIC AND STYLISTIC FEATURES

This article explores the monumental sculpture of the city of Kyiv in the context of the architectural and artistic formation of the urban environment. The study identifies the types and classifications of monuments within the city that

fall under the category of monumental art. An analysis of the artistic and stylistic characteristics is provided, with a focus on the symbolic, artistic, and compositional significance of the sculptures. Attention is given to the technical aspects of the monuments, their internal mechanisms, and their functional significance. The paper addresses the historical and artistic value and cultural heritage of the city, with references to the first documented appearances of monumental sculpture in the territory of Kievan Rus'. The research employs various methods: art-historical method – an analysis of monuments relevant to the issues raised in our research has been provided; analytical method – the influence of historical events on the formation and transformation of the compositional component has been determined; systematic method – the historical connection between changes in sculptural trends depicting the human figure has been established; synthesis method – the combination of several styles, artistic directions, and techniques in monuments and sculptures that are part of Kyiv's Art Nouveau architecture has been traced; modeling method – the influence of certain narratives and historical contexts on sculpture has been characterized; contextual analysis method – the significance of monumental sculpture in the configuration of urban spaces and the formation of historical context has been demonstrated, raising issues of preservation and restoration. The scientific novelty of this study lies in its attempt to assess the significance of monumental sculpture in the urban space, to systematize typical sculptures within the historical context, to determine the impact of monuments on the formation of the cultural component of the state since 1991, and to explore the synthesis of sculptural imagery and symbolism in small plastic forms, minor sculptures, and numismatics.

Conclusions: Monumental sculpture in Kyiv is a vital part of shaping the urban environment. It not only serves aesthetic, communicative, and memorial functions, but also reflects artistic traditions of a particular period and represents cultural heritage that characterizes the stages of historical urban development. Sculptures from the early 21st century display interactivity with historical memory and aesthetic expressiveness. Monuments, memorials, stelae, reliefs, and small forms illustrate the stylistic evolution from classical, modernist, and postmodernist movements, harmoniously integrated into the city landscape.

Key words: monument, memorial, fountain, relief, mascarón, commemorative plaque, garden and park art.

Постановка проблеми. Полягає у виявленні достовірних джерел стосовно оглядаємих монументів, а саме, наукових праць і статей, що характеризують: історичну, стилістичну, художню, практичну складову, трактування деталізації та символіки.

Аналіз досліджень. Нами було зосереджено увагу на матеріалах дотичних до нашої теми дослідження. А саме, на статтях, що розкривають тему монументальних пам'яток міста Києва. Їх технічні характеристики, історію створення і мистецьку ідею. За рахунок наступних джерел було сформовано основу для нашого дослідження та виявлено наукову новизну. Багатотомне видання «Українська церква: Нариси з історії Української Православної церкви» надало нам можливість визначити першу монументальну скульптуру на території Київської Русі та її місце встановлення (Огієнко, 1942). Наукові статті на тему формування національної банкноти і культури колекційної нумізматики від 1991 року – наголосити на історичній цінності порушених тем скульпторами і архітекторами (Петрашик, Пилипчук, 2023); (Про ведення в обіг, 2013). В електронних ресурсах – виявити стан збереження на сьогоднішній день (Трифоновна, 2024); (Пономаренко, 2024). Довести належність певних скульптурних форм до монументального мистецтва: садово-паркове мистецтво (Вечерський, 2022), меморіальні дошки (Добрянський, 2023), рельєф та барельєф (Братусь та ін., 2019), пам'ятники (Скрипник, 2016); (Пам'ятник Володимиру, 2023); (Батьківщина-мати, 2024); (Верстюк, 2010), фігуративна композиція у складі архітектури (Лугова, Павлюк, 2022); (Клейменова, 2013).

Мета статті – наголосити на важливості пам'яток у складі міського простору Києва,

акцентувати їх вплив на культурну складову, визначити скульптурні традиції, відокремити символічне навантаження візуального мистецтва в історичному значенні на міжнародному рівні.

Виклад основного матеріалу. З давніх часів скульптура виконувала важливі функції у формуванні архітектурно-художнього міського середовища. Скульптура слугувала не тільки елементом збагачення вуличного простору, а й невід'ємною частиною будов високої архітектури. Історія зведення монументальної скульптури у міському середовищі бере свій початок з античних часів. Ці скульптури виконували функцію: увічнення історичних подій і політичних лідерів, утвердження державної влади і релігійних переконань.

Історія виникнення монументальної скульптури м. Києва сягає своїм корінням до 988 року – Хрещення Київської Русі. У 980 році князем Володимиром було прийнято реформу язичництва. До цього періоду на території Київської Русі було ідолопоклонство. Ідоли можна визначити одними з перших монументальних скульптур в історії міського простору. Одним з поширених та головних був ідол Перуна. Про існування такого ідола на території Києва свідчить згадка у науковій праці І. Огієнка, де зазначено місце його споруди: «<...> по охрещенні киян Володимир почав ставити в Києві величну церкву – це була єдина на той час камінна церква, – яку й закінчив 996 р. Це була Успенська церква, відома в нас під назвою Десятинної, бо Володимир дав на неї десятину прибутків. Церква ця стала символом перемоги християнства над старою вірою – її поставлено на тому горбі, де до того стояв ідол Перуна» (Огієнко, 1942: 87).

На сьогоднішній день монументальна скульптура, загалом, виконує функцію візитної картки

міста й туристичної пам'ятки. Що слугує культурним спадком і невід'ємною складовою історичної цінності на державному рівні.

Пам'ятник Володимиру Великому 1853 року зведення є одним з найстаріших в місті. Постаць хрестителя Русі у 4,4 метри виготовлена у бронзі, а загальна висота із постаментом та сілобатов – 20,4 метри (Пам'ятник Володимиру, 2023). Пам'ятник розташовано на Володимирській гірці на березі Дніпра і є одним з неофіційних символів міста. Цю монументальну скульптуру можна віднести до скульптури, що визначає основні утвердженні релігійні переконання. Про це свідчить символіка, якою було збагачено пам'ятник. «Постамент та сілобат скульптурного твору було прикрашено барельєфами із діями хрещення народу та гербом Києва із зображенням архангела Михайла. Сілобат було виготовлено за формою часовні у візантійському стилі» (Пам'ятник Володимиру, 2023). У 1895 році хрест у 16 метрів був оснащений освітленням. Про це свідчить опис пам'ятника у романі М. Булгакова «Біла гвардія».

Пам'ятник Володимиру Великому у місті Києві є важливою культурною спадщиною, що посприяло утворенню української державності від 1991 року, зокрема, за часів розробки грошової одиниці. Про це пише українська мистецтвознавець В. Пилипчук у науковій статті «Еволюція української банкноти у ХХ – на початку ХХІ століття: стилістичні й художні особливості»: «З 1993 року випускають карбованець номіналом у 10 000 купонів із зображенням пам'ятника Володимиру Великому у Києві, на звороті – зображення будівлі Національного банку України» (Петрашик, Пилипчук, 2013: 147). За часів РСРС у 1988 році було випущено ювілейну колекційну монету «1000-річчя Хрещення Русі» номіналом у 25 рублів із зображенням пам'ятника Володимиру Великому у Києві. А 20 жовтня 2008 року Національний банк України випустив пам'ятну монету до 1020-річчя хрещення Київської Русі «На честь візиту в Україну Вселенського Патріарха Варфоломія І» номіналом у 50 гривень, її тираж становив 1000 шт.

Скульптурний твір авторства П. Клота, В. Демут-Малиновського міцно був вкорінений в атрибутику культурної спадщини, зокрема, в боністиці та нумізматиці. А митцями ХХ століття увічнено на живописних полотнах, наприклад «Володимирська гірка» Георгія Чернявського.

Найвищою скульптурою на території України – є «Батьківщина-мати», яка була зведена у 1981 році. Керівник і скульптор проекту – В. Бородай. Висота монументу разом із постаментом

становить 102 метри (Батьківщина-мати, 2024). Цей монументальний витвір соцреалізму є унікальними за своєю конструкцією та проектуванням. Статую було зібрано з металевих елементів нержавіючої сталі та зварено між собою. «Кожен блок металевої конструкції важив загалом від 25 до 30 тон. <...> Технологічне проектування та складання здійснювалися фахівцями Київського заводу імені Паризької Комуні з урахуванням рекомендацій, виданих інститутом електрозварювання імені Патона <...>» (Батьківщина-мати, 2024). Постаць скульптури була оснащена двома ліфтами – вертикальним і похилим, які виконували функцію обслуговування монумента. Згодом цю технічну особливість було перетворено на додатковий функціонал туристичної пам'ятки – можливість побачити Київ з висоти пташиного польоту. Оглядові майданчики було розташовано в декількох частинах постаті, з можливістю піднятися: до самої голови скульптури, у руку, що тримає щит та в другу – з мечем (Батьківщина-мати, 2024). З 2002 року було допущено підняття екскурсійних груп на висоту в 36 та 92 метри. Проект скульптури було розроблено з урахуванням збереження статуї в продовж 150 років, витримати природні аномалії – землетрус зі шкалою до 9 балів включно. «1987 року над Києвом пронісся сильний буревій, але пам'ятник не отримав пошкоджень. Регулярні щорічні обстеження показують відсутність будь-яких відхилень щодо динамічної рівноваги». (Батьківщина-мати, 2024). «Батьківщина-мати» на сьогоднішній день – є одним з найпоширеніших символів Києва та Української держави. А від початку Війни Росії проти України монумент набув певного статусу – символу незламної країни та майбутньої перемоги над російськими загарбниками.

У 2023 році на щиті, що тримає жіноча постаць було демонтовано радянський герб та встановлено український тризуб. Важливо зауважити, що первинно над проектом «Батьківщина-мати» працював радянський скульптор-монументаліст Є. Вучетіч – автор монументу «Родина-мать зовет» у Мамаєвому кургані, Волгоград, Росія. Після смерті Є. Вучетіча проект очолив В. Бородай. Мистецтвознавці наголошують на відмінностях цих двох проектів, їх символічному навантаженні та емоційній напрузі жіночих постатей. А світом шириться ототожнення двох країн із монументами. Відокремлено їх композиційний настрій. Постаць скульптури «Родина-мать зовет» відображає воевничий заклик у позі фігури, міміці і розвернута у напрямку на захід, а «Батьківщина-мати» – є врівноваженою симетричною композицією.

цією, що символізує Україну в жіночому образі яка боронить свої кордони.

Серед різновиду монументальної скульптури у складі міського простору варто відокремити садово-паркове мистецтво. Традиція оснащення міста парками і садами сягає історичним корінням до часів Київської Русі. Розведення садів та оснащення скульптурами місцевості було переважно на територіях маєтків і монастирів.

На сьогоднішній день одним з найстаріших парків Києва є Маріїнський парк, який було засновано у середині XIX століття. Парк оснащено фігурами історичних діячів, декоративними скульптурами та меморіалами у вздовж військової алеї. Такі скульптури у міському просторі виконують функцію історичної пам'яті та збагачують простір дотичними темами до стильового навантаження парку. До парків, що виконують функцію: історичної пам'ятки, національної ідентичності, релігійного і традиційного навантаження можна віднести Парк Володимирська гірка та Парк Феофанія. Парк Володимирська гірка оснащено скульптурою Володимира Великого, що була вище зазначена. Парк Феофанія був збагачено сучасними дрібними декоративними скульптурами, що відображають релігійні та міфологічні теми, зокрема фольклор.

Ландшафт дизайн Пейзажної алеї було оснащено сучасними скульптурними композиціями, що виконують функцію інтерактивного простору. Монументальні та станкові скульптури було викладено мозаїкою – смальтою та дрібними плитками. Скульптури додали казкової атмосфери простору для відпочинку за допомогою фігур персонажів з казок: «Аліса в країні чудес», «Маленький принц» тощо. Мозаїчні фігури цієї алеї неодноразово потрапляли під дію вандалізму. На разі скульптури потребують реставраційних робіт. Скульптура «Маленький принц» перебуває на реставрації (Пономаренко, 2024). А Янгола на подушках» було придбано в літку 2024 року. (Трифенова, 2024). Парковий простір алеї – є унікальним у поєднанні станкової та монументальної скульптури із декоративно-прикладним мистецтвом в оснащенні мозаїки.

До монументальних пам'ятників садово-паркового мистецтва можна віднести фонтани. Один з найстаріших фонтанів міста – є «Самсон». Фонтан було відтворено у 1748–1749 році І. Григоровичем-Барським на Контрактній площі. Первинно фонтан виконував функцію водопостачання та мав назву «Феліціал». «Споруду увінчував купол з дво metroвою мідною позолоченою статуєю апостола Андрія Первозваного з хрестом. У середині

ротонди був фонтан, увінчаний постаттю ангела з чашею в руці. З цієї чаші текла вода в басейн» (Вечерський, 2022). Сучасного вигляду набув у XIX столітті після встановлення дерев'яної скульптури Самсона в проміжку між 1800–1808 роками. Скульптура відтворює дійство, як Самсон розриває пащу лева. «Споруду вирішено в архітектурних формах стилю бароко: кругла в плані ротонда, увінчана сферичним куполом, має 4 пілони, з'єднані арками і фланковані на фасадах спареними колонами композиційного ордену. Ці колони несуть розкріпований антаблемент з парапетом» (Вечерський, 2022). Нині скульптурні постаті, що входили у склад архітектурного ансамблю фонтана знаходяться у Національному художньому музеї України. Замість оригіналів було встановлено копії. Ці скульптурні копії регулярно потерпають від актів вандалізму.

У нашому дослідженні варто визначити скульптуру та рельєфи у складі архітектури міста, як один з різновидів монументальної скульптури при архітектурно-художньому формуванні. Будинок Городецького, або «Будинок з химерами» відкритий у 1902 році є одним із яскравіших прикладів симбіозу архітектури зі скульптурою. Переважна частина архітектури – це скульптура і ліпнина у містичній тематиці з фауною та флорою. «Внутрішній декор також, включає в себе розписи та ліпнину з елементами природи зокрема фауни» (Лугова, Павлюк, 2022: 19). Кожна фігура декоративного убранства авторства Е. Саля відрізнялася пластикою ліній у композиційному рішенні. За рахунок збагачення даху скульптурами будівля набула динамічної пластики, а силует будови – характеру готичного устремління вгору. Через відповідну тематику будинок набув містифікації: легенд, повір'я, прокляття, історій тощо. Важливо зауважити, що «<...> Гауді в Барселоні почав будувати свої «химерні» будинки на два роки пізніше Городецького» (Лугова, Павлюк, 2022: 19). Отже, В. Городецького можна визначили новатором в архітектурній композиції зі застосуванням химерних істот у модерні. А архітектура епохи київського модерну зодчого В. Городецького – є одною з найпоширеніших туристичних пам'яток міста.

У травні 2013 року Національним банком України було випущено колекційну пам'ятну монету номіналом у 5 і 10 гривень на честь 150-річчя архітектора. «Монету номіналом 10 гривень виготовлено зі срібла 925 проби. <...> Монету номіналом 5 гривень виготовлено з нейзильберу» (Про введення в обіг, 2013: 46). Дизайн монет обох номіналів було виконано із зображенням відповідно до

усіх архітектурних принад будинку. «На реверсі обох монет на дзеркальному тлі контуру будинку з химерами рельєфно зображено фрагмент скульптурної композиції, що прикрашає фасад будівлі; вертикально на дзеркальному тлі розміщено факсиміле архітектора <...>» (Про введення в обіг, 2013: 46). Нині будинок Городецького потребує реставраційних робіт (Клейменова, 2013)

Особняк Аршавського 1907 року було спроектовано за проектом Е. Братана. «<...> особняк задуманий архітектором як єдиний витвір мистецтва: від фундаменту до найдрібніших деталей внутрішнього декору» (Братусь та ін., 2019: 7). Фасад є симетричним, за винятком входу з боку, який порушує його ідеальну симетричну структуру. Декор на фасаді будинку, дрібні елементи екстер'єрного та інтер'єрного убранства виконано в архітектурному стилі модерн. Головним елементом фасаду – є маскарон. Елемент рельєфу – жіноча маска з архаїчним виразом. Частини обличчя мають глибокі заглиблення у барельєфі, що надає контрасту у будь-якому освітленні. Через цей характерний архітектурний елемент будинок набув назву – «Будинок вдови, що плаче». «Барельєф представляє собою неймовірно красиве і сумне обличчя жінки, коли йде дощ із прекрасних очей течуть сльози. <...> під дахом встановлений спеціальний резервуар, від нього йдуть канали безпосередньо до очей, під час дощу з наповненого водою резервуара краплі води переміщаються по каналах і перетворюються в сльозинки, що стікають по щоках кам'яного обличчя» (Братусь та ін., 2019: 8). З часом на барельєфі під дією води утворилися вертикальні смуги, які під час будь-яких погодних умов створюють враження текучих сліз. Цей елемент архітектурного убранства – є одним з небагатьох барельєфів, що був оснащений таким механізмом в архітектурі київського модерну. Заглиблюючись у деталі маскаронна варто звернути увагу на три листа каштану, що прикрашають жіноче обличчя. Каштан – є одним із символів міста. А рослинні елементи в архітектурі епохи модерн – однією з головних її ознак. Цю деталь можна визначити однією з рідкісних елементів рослинності у складі маскаронну в архітектурі київського модерну. Завдяки ліпнині та статуям дві вищезазначені будівлі – яскравий приклад розкоші архітектурного убранства початку ХХ століття.

Пам'ятники видатних особистостей – історичних і культурних діячів, науковців – є один з видів сучасної монументальної скульптури у складі міського простору. Серед них можна визначити твір В. Чепелика у співавторстві з сином Олексієм. Це

пам'ятник М. Грушевському. Проект споруди монументу в місті Києві пройшов довгий шлях, а підготовчі роботи розпочалися із 1995 року. Було створено конкурс на розгляд варіантів, який тривав до травня 1996 року. «Кращою було визнано роботу народного художника України В. Чепелика та архітектора М. Кислого» (Скрипник, 2016: 55). Постаць було вирішено відлити у бронзі. «1 грудня 1998 року, в річницю Референдуму 1991 року, Україна увічнила у бронзі одного із славних своїх синів – видатного державного і громадського діяча Михайла Грушевського» (Скрипник, 2016: 55). Це перший пам'ятник М. Грушевському, який було встановлено у Києві від початку незалежності держави.

Постаць засновника української наукової історіографії виконано із спростуванням форм не втрачаючи портретної подібності. Одежу було вирішано більш грубими обрубкованими формами, а портрет і кісті рук – витончено та пластично з урахуванням усіх анатомічних особливостей. Цей принцип варіації скульптурних форм є класичним для монументів кінця ХХ – початку ХХІ століття, що виконані у бронзі. «Пам'ятники Грушевському використовуються органами влади для проведення урочистих заходів, насамперед 22 січня – до Дня Соборності України – та 24 серпня – до Дня Незалежності України» (Верстюк, Скальський, 2010: 15).

У нашому науковому дослідженні варто наголосити на меморіальних дошках, як на невід'ємній частині архітектурно-художнього формування міста. «<...> меморіальна дошка невіддільна від певної архітектурної споруди з конкретною адресою, за якою мешкала (працювала, зупинялася на гостини чи ще якось позначила свою присутність) та чи інша особистість, тобто ця споруда має безумовну історико-пізнавальну цінність навіть тоді, коли вулицю умовно названо на честь шанованої персони, яка могла й не бути в цьому місті взагалі» (Добрянський, 2023: 78). За рахунок оздоблення будівлі меморіальними дочками більшість будинків підпадають під захист Юнеско та несуть історичну цінність. А кожен перехожий може дізнатися про видатну особистість, яка мешкала у стінах архітектурного убранства міста. Її підпорядковують під стрит-арт, що тяготіє до класичного мистецтва. Цей вид скульптурного мистецтва щільно взаємодіє з фасадами будівлі. Дошка обов'язково має відповідати до стилістики вже існуючого архітектурного убранства. Що вирішує певну частину питань у створенні скульптурної композиції майстром. Зазвичай меморіальні дошки підпадають під малі скульптурні форми. Є меморіальні дошки, що тяготіють до монументального мистецтва та входять у їх склад. Рельєфи

та барельєфи меморіальних дошок доповнюють монументи, стели та постаменти і несуть у собі інформаційне навантаження. Стела слугує основою для меморіальної дошки та є частиною композиції. Це надає малій скульптурній формі більш монументального виразу. А саме, підпадає до класифікації – монументальна скульптура.

Висновки. онументальна скульптура в оснащенні місцевого простору є важливою складовою. Пам'ятники не тільки виконують функцію декоративних елементів, а й формують інформаційну складову історичного розвитку міста, характеризують культурну ідентичність шляхом інтеграції в архітектурний ландшафт.

В результаті нашого дослідження було виявлено багатофункціональність, охарактеризовано художню виразність, наголошено на стилістичному

навантаженні у композиційному складі скульптури м. Києва. У склад монументальної скульптури входять: пам'ятники, меморіали, стели, фонтани та малі архітектурні форми, що підпадають до цього визначення. А кожна з цих форм має певну композиційну специфіку порушеної автором теми. Це визначило: мистецькі тенденції, історичні наративи, перевагу художніх напрямків і течій у період, в який було створено скульптуру. Художні та стилістичні особливості у візуальному мистецтві відобразили еволюцію культурного розвитку архітектури міста від класичних форм до модернізму, постмодернізму та інших у експериментальному симбіозі. В монументальній скульптурі м. Києва було поєднано інтерактивність з історичним контекстом у матеріальній і духовній спадщині держави шляхом інтеграції в міський простір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Братусь І., Михалеви́ч В., Гу́нька А. Історико-культурні аспекти творчості Братмана Едуарда-Фердинанта Петровича. *Гілея: науковий вісник*. 2019. Вип. 149 (10). С. 7–10.
2. Верстюк В., Скальський В. Українська революція 1917–1921 рр. у політиці формування національної пам'яті в 2007–2010 рр. *Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 років*. 2010. № 5. С. 5–22.
3. Вечерський В. Фонтан. ВУЕ. URL: https://vue.gov.ua/Фонтан_«Самсон»_у_Києві Дата публікації 25.04.2022. (дата звернення 30.09.2024).
4. Добрянський К. Творчі новації в меморіальних дошках Києва наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття. *Українська академія мистецтв*. 2023. № 34. С. 77–84. doi.org/10.32782/2411-3034-2023-34-10
5. Клейменова О. Будівля з химерами. Громадянське суспільство. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/viche_2013_11_38.pdf Дата публікації 04.06.2013. (дата звернення 01.10.2024).
6. Лугова І., Павлюк А. Творчість Володимира Городецького на прикладі «Будинку з химерами»: матеріали наук.-практ. конф., м. Полтава, 25 квіт. – 25 трав. 2022 р. Полтава: Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», 2022. С. 18–19. URL: <https://reposit.nupp.edu.ua/handle/PolitNTU/10546>
7. Огієнко. І. І. Українська церква: Нариси з історії Української Православної Церкви: у 2 т. / голов. ред. Р. Лісовський. Прага: Видавництво Юрія Тищенка, 1942. Т. 1: Хрещення українського народу. С. 43–102.
8. Пам'ятник Володимиру Великому (Київ). Wikipedia. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Пам'ятник_Володимиру_Великому_\(Київ\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Пам'ятник_Володимиру_Великому_(Київ)) Дата публікації 01.03.2023. (дата звернення 28.09.2024).
9. Петрашик В., Пилипчук В. Еволюція Української банкноти у ХХ – на початку ХХІ століття: стилістичні й художні особливості. *Українська академія мистецтв*. 2023. № 34. С. 144–151. doi.org/10.32782/2411-3034-2023-34-19
10. Пономаренко Б. Скандал із демонтажем скульптури на Пейзажній алеї: дівчинка-янгол загубилася у майстерні Скригучького. *Культура*. URL: <https://kiev.informator.ua/uk/skandal-iz-demontazhem-skulpturi-na-peyzazhnyi-aleji-divchinka-yangol-zgubilasya-u-maysterni-skrituckogo-ochilnicya-go> Дата публікації 10.06.2024. (дата звернення 29.09.2024).
11. Про введення в обіг пам'ятних монет «Будинок з химерами». *Вісник Національного Банку України*. 2013. Вип.: Черв. 2013. С. 46–47.
12. Батьківщина-мати (Київ). Wikipedia. URL: [https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Батьківщина-Мати_\(Київ\)](https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Батьківщина-Мати_(Київ)) Дата публікації 25.11.2024. (дата звернення 27.09.2024).
13. Скрипник П. Увічнення пам'яті М. С. Грушевського в Україні і пам'ятках монументального мистецтва. *Краєзнавство*. 2016. № 1–2. С. 49–57.
14. Трифонова Т. Чому на Пейзажній алеї прибрали скульптуру «Янгол на подушках» і що буде з іншими скульптурами. *ТяКиїв*. URL: <https://tykyiv.com/news/chomu-na-peizazhni-aleyi-pribrali-skulpturu-iangol-na-podushkakh-i-shcho-bude-z-inshimi-skulpturami/> Дата публікації 12.06.2024. (дата звернення 29.09.2024).

REFERENCES

1. Bratus', I., & Mikhalevich, V., & Gunka, A. (2019). Istoryko-kulturni aspekty tvorchosti Bratmana Eduarda-Ferdynanta Petrovycha [The historical and cultural aspects of Bradman Edward-Ferdinand Petrovich's creativity]. *Hileia: naukovyi visnyk* [Gilea: Scientific Bulletin], Vyp. 149 (10), 7–10 [in Ukrainian].
2. Verstiuk, V., & Skalskyi, V. (2010). Ukrainska revoliutsiia 1917–1921 rr. u politytsi formuvannia natsionalnoi pam'iaty v 2007–2010 rr. [The Ukrainian Revolution of 1917–1921 in the policy of national memory formation in 2007–2010], Problemy vuvchennia istorii Ukrainskoi revoliutsii 1917–1921 rokiv [Problems of studying the history of the Ukrainian revolution of 1917–1921], (5), 5–22 [in Ukrainian].

3. GUE. (2022, April 25). Vecherskyi, V. *Fontan* [Fontain]. https://vue.gov.ua/Фонтан_«Самсон»_у_Києві
4. Dobrianskyi, K. (2023). *Tvorchi novatsii v memorialnykh doshkakh Kyieva naprykintsi XX – na pochatku XXI stolittia* [Creative innovations in the commemorative plaques of Kyiv at the end 20th – beginning of the 21st century]. *Ukrainska akademiia mystetstv* [Ukrainian Academy of Art], (34), 77–84. doi.org/10.32782/2411-3034-2023-34-10
5. Civil society. (2013, June 4). *Budivlia z khymeramy* [A building with chimeras]. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/viche_2013_11_38.pdf
6. Luhova, I., & Pavliuk, A. (2022). *Tvorchist Volodymyra Horodetskoho na prykladi «Budynku z khymeramy»* [The creativity of Volodymyr Horodetskyi based on the example of “House with chimeras”]. Scientific-practical materials. conferens (pp. 18–19). Poltava: Yuriy Kondratyuk Poltava Polytechnic National University. Retrieved from <https://reposit.nupp.edu.ua/handle/PolitNTU/10546> [in Ukrainian].
7. Ohiienko, I. I., & Lisovskyi, R. (Holov. red.). (1942). *Ukrainska tserkva: Narysy z istorii Ukrainskoi Pravoslavnoi Tserkvy* [The Ukrainian Church: Essays on the History of the Ukrainian Orthodox Church] (Т. 1–2). Vydavnytstvo Yuriiia Tyshchenka [in Ukrainian].
8. *Pamiatnyk Volodymyru Velykomu (Kyiv)* [Monument to Volodymyr the Great (Kyiv)]. In *Wikipedia*. [https://uk.wikipedia.org/wiki/Пам%27ятник_Володимиру_Великому_\(Київ\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Пам%27ятник_Володимиру_Великому_(Київ)) [in Ukrainian].
9. Petrashyk, V., & Pylypchuk, V. (2023). *Evolutsiia Ukrainskoi banknoty u XX – na pochatku XXI stolittia: stylistychni y khudozhni osoblyvosti* [The evolution of Ukrainian banknotes in the 20th – at the beginning of the 21st century: style and artistic features]. *Ukrainska akademiia mystetstv* [Ukrainian Academy of Art], (34), 144–151. DOI : doi.org/10.32782/2411-3034-2023-34-19 [in Ukrainian].
10. Culture. (2024, June 10). *Skandal iz demontazhem skulptury na Peizazhnii alei: divchynka-ianhol zahubylasia u maisterni Skrytutskoho* [Scandal with the dismantling of the sculpture on Peyzahnaya Alley: the angel girl got lost in Skrytutsky’s workshop] <https://kiev.informator.ua/uk/skandal-iz-demontazhem-skulpturi-na-peyzazhniy-aleji-divchinkayangol-zgubilasya-u-maysterni-skrituckogo-ochilnicya-go>
11. (2013). *Pro vvedennia v obih pam’iatnykh monet «Budynok z khymeramy»* [About the introduction of “House with Chimera” commemorative coins into circulation]. *Visnyk Natsionalnoho Banku Ukrainy* [Bulletin of the National Bank of Ukraine], (June, 2013), 46–57. [in Ukrainian].
12. *Batkvshchyna-maty (Kyiv)* [Motherland Monument]. In *Wikipedia*. [https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Батьківщина-Мати_\(Київ\)](https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Батьківщина-Мати_(Київ)) [in Ukrainian].
13. Skrypnyk, P. (2016). *Uvichnennia pam’iati M. S. Hrushevskoho v Ukraini i pam’iatkakh monumentalnoho mystetstva* [Perpetuation of the memory of M. S. Hrushevskyi in Ukraine and monuments of monumental art.]. *Kraieznavstvo* [Local history], (1–2), 49–57. [in Ukrainian].
14. YouKyiv. (2024, June 12). Tryfonova, T. *Chomu na Peizazhnii alei prybraly skulpturu «Ianhol na podushkakh» i shcho bude z inshymy skulpturamy* [Why was the sculpture «Angel on Pillows» removed from Landscape Alley and what will happen to the other sculptures]. <https://tykyiv.com/news/chomu-na-peizazhnii-aleyi-pribrali-skulpturu-iangol-na-podushkakh-i-shcho-bude-z-inshimi-skulpturami/>